

Een indruk van filosoferen met kleuters, over stilte.
Door Karen Faber op de Lanteerne te Nijmegen, juni 2015.

'Als je je oren hard op zet, dan hoor je altijd wel wat'

Met vijf kleuters zit ik in de kring, met een schaalje in het midden. 'Wat is dit?' vraag ik aan de kinderen van de middenbouw. Een stampertje (om kruiden in fijn te malen), een soepkom, gewoon een kom...zeggen ze. 'Nee, ik weet het', zegt Lise*, 'het is zo'n bel!'. Door niet direct zelf te vertellen wat de functie is van het voorwerp, zijn ze al creatief gaan denken. Een soort opwarmertje voor de geest, want we gaan flink nadenken vandaag. We gaan 'filosoferen'. 'Inderdaad zeg ik, in sommige delen van de wereld gebruiken ze dit als een soort bel. Maar dan niet een bel om in actie te komen, maar juist een bel om tot rust en ontspanning te komen.

Deze schaal noem je een klankschaal. We gaan vandaag op denkavontuur. We gaan eens onderzoeken of we stilte kunnen horen..en wat dat dan is, stilte'. Ik sla tegen de klankschaal aan. Boing..sstt..kunnen we de stilte horen? De kinderen mogen hun vinger voor hun mond doen (het sst-gebaar) als ze de stilte horen. Ze zijn onder de indruk van de klank die lang doorklinkt. Even later denken we samen hardop na over: 'wat is stilte eigenlijk?'. Lise zegt: 'dat je bijna niks hoort. Elke nacht hoor ik de stilte'. Lynn reageert daarop: 'maar als anderen wakker zijn, dan is het niet helemaal stil'. Jody vraagt: 'als iedereen zou slapen, is 't dan wel stil?'. Lynn: 'eigenlijk hoor je altijd wel iets, als er mensen zijn'. Waarop Mirthe reageert: 'ja, als je je oren hard op zet, dan hoor je altijd wel wat'.

Tijdens het tekenen van 'stilte', naar aanleiding van een verhaal, ontstaat er vanzelf weer een wonderlijk gesprekje. De kinderen tekenen sterren, een bos, en lucht. Dat hoort volgens hen bij stilte. Lynn vertelt uit zichzelf: 'pas als er helemaal geen mensen zijn, dan kan het stil zijn. In de ruimte is een plekje, waar 't stil is begonnen. Dat plekje, dat ontplofte. Dat is hoe de wereld begonnen is. Maar op die plek was het stil. In de ruimte, daarboven' (ze wijst naar buiten, naar de blauwe lucht).

Lise reageert: 'ik heb een vraag in m'n hoofd en die is keilastig: hoe is de mens geboren, die 't eerst is geboren?'. Lynn springt enthousiast van haar stoel: 'dat wéét ik!'. Ze gaat er even voor staan en betoogt met luide stem: 'Nou kijk, eerst had je apen. Toen gingen die apen rechtop lopen. En toen werden 't mensen'. Lise kijkt haar verbaasd aan: 'Nee...toch?'. Waarop Lynn enigszins vertwijfeld zegt: 'Ja...m'n moeder zei het, maar ik geloof 't zelf ook niet hoor!'. En zo kun je bij filosoferen met kinderen gemakkelijk vanuit een startvraag op een ander filosofisch onderwerp stuitten.

Ik stel een nieuwe vraag, die iets dichterbij hun belevingswereld ligt: 'waarom moet je soms stil zijn op school?'. Mirthe weet daar wel antwoord op te geven: 'want als je met je benen wiebelt, dan moet je plassen. Dus als iedereen mag wiebelen, moet iedereen tegelijk plassen! Dat is toch niet handig...'. En Lise: 'want als je beweegt met je voeten, dan gaan je voeten spelen, bijvoorbeeld voetballen. Maar in de klas moet je hoofd spelen, anders kun je niet nadenken'.

Kijk, zo zit dat, weer wat geleerd! Spelenderwijs hebben de kinderen het thema 'stilte' verkend en geoefend met het boeiende spel van vraag en antwoord. Was het echt filosoferen? Misschien wel, misschien ook niet. De kinderen zijn in ieder geval een spannend denkavontuur aan gegaan, en hebben elkaar gesteund in het zoeken naar antwoorden op de wonderlijke vraag: wat is stilte?

En, vond iedereen het leuk? Filosoferen is voor veel kinderen leuk, maar vergt ook veel concentratie en geduld. Tom, een jongen die leek af te dwalen tijdens het gesprek, en af en toe zuchtte en wiebelde van ongeduld, genoot zichtbaar van het tekenen. Dat was het moment waarop hij ook spontaan wat ging vertellen. Sommige kinderen hebben beelden nodig om hun gedachten uit te drukken. Kinderen denken immers vooral in beelden, voor kleuters geldt dat nog sterker. Alleen in gesprek gaan met elkaar kan dan frustrerend zijn. Toen de les afgelopen was, tikte Tom me aan en zei: 'ik dacht dat het stom zou zijn, maar het viel mee hoor!'. Trots op zijn tekening, liep hij het lokaal uit. Tot de volgende keer!

(* de namen zijn geanonimiseerd)